& Idumæam recuperet, sibi neminem præstare, præter DEUM, posse. Aliquando inferiorem se hostibus fuisse, aut etiam Saulem, qui tandem occubuerat *a*, quum eidem, non placuit DEO, succurrere. Omnino certum esse si destituat Deus auxilio, vincendum se esse; victoriam reportaturum si dignetur ipse quodammodo comitari ac ductare exercitum, & cum congredientibus inter persecutiones quiritantem & opem divinam implorantem, transferre; nec non secum & cum intestinis inimici, ac externis dimicantem, ut quum Paulus exclamabat *b*: *Infelix ego homo; quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

a 1. Reg. vlt.

Ecclesiæ & aliorum inter Persecutiones loci apta ut utriusque patio.

b Rom. 7. 24

Nonne tu Deus, qui repulisti nos?) Suppletum est pronomen, *qui*, etiam à Hieronymo. Qui omittunt, efficiunt hunc sensum, ponendo notam interrogationis post Deus; *nonne tu Deus?* & supplendo *tamen*; *tamen repulisti nos*. Ita Cajetanus & alii: Parum refert: ut & verbum, *projecisti*, quo idem Hieronymus utitur, pro *repulisti*: vel respondetur ad illud, *quis deducet me*, &c. vel significatur caussa cur anxiè id quæsiverit: quum tu repuleris, nec nobiscum pugnaveris: quis deducet? Repeti videntur prima Psalmi verba. *DEUS repulisti nos*. Similis autem isti ac sequenti membro sententia est in 43. *c*, *Nunc autem repulisti, & confudisti nos, & non egredieris Deus in virtutibus nostris*.

c vers. 10.

Repulsionem à lacte murdanæ dulcedinis mystico interpretatur sensu Hugo. Dionysius à protervitate externa propter persecutiones. Conferunt hæc ad occupandam prædicando civitatem munitam & Idumæam, Hilarius exponit, in repulsos Idumæos, idest Judæos, præsertim capta Jerusalem, & destitutos custodia Spiritus Sancti ac exercitibus divinæ propugnationis, tandem in fine deducendam cognitionem veritatis. Idem de repulsis docet Judæis Euthymius.

Mystica interpretatio.

Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.) Hieronymus, *in exercitibus nostris*, בצבאותינו *betsi vothenu*, ἐν τοῖς δυνάμεσιν ἡμῶν. Rectè Paraphrastes pro *in* (ב) *be*, posuit (צם) *hhim*, *cum*: & eo modo interdum sumi testis Ambrosius *d*, & Augustinus *e*. *Virtutes* pro exercitibus usurpari sæpius vidimus, & de phrasi hac diximus Psalm. 43. *f* quid sit *Deum egredi in*, sive *cum exercitibus*. Interrogatio non innuit dubitationem, sed certam ipsem fore, ut opituletur Deus. Absque interrogatione lateret alius sensus; non *egredi* Deum *in virtutibus*, i. e. exercitibus nostris, quum scil. sic nostros æstimamus, ut nimium præsumamus.

d 2. de Spiritu c. 10. Virtutes pro exercitibus ponitur.
e in Psal. 104.
f vers. 10. Deû egredi in exercitibus, in virtutibus, quid sit, Moralis sensus.

Ad moralem pertinet sensum non *egredi* DEUM *in virtutibus*, quia non ita liberet exterius, ut faciebat in Vetere Testamento, sed interius tribuat patientiam, ut *ibi*, hoc est, in cruce, *abscondita sit fortitudo* g. & *quum infirmamur, tunc potentes simus* h. Dominus Deus noster nobiscum est, & *clangor victoriæ Regis* nobiscum *i*. *Ergo in exercitu nostro dux Deus est* k.

g Abat. 3. 4.
h 2. Cor. 12. 10.
i Num. 23. 21.
k 2. Par. 13.

Vers. 13.) Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

Sensus loci.

QUum perplexus anxiusque interrogaverit, quis adversus hostes opem ferret, sibique responderit, non alium id posse, præter Deum, qui quum alias repulisset ac reculasset opitulari, verendum esset ne in posterum idem faceret, tandem animum resumens, fiduciamque concipiens, iterum & magis expreisè humanum omne auxilium professus vanum, id à Deo ipso expectat, & implorat, ut si non triumphare, quod priore cupiebat versu de inimicis possit, saltem vitare valeat ingruentem tribulationem. Clara & omni congruens homini sententia salutis indigo, qui proinde non hanc ab homine, sed à Domino, *cujus est salus* l, sperare debeat. Audiant hæc, ait Hieronymus, qui spes suas in potentatibus hominum, vel in terrenarum divitiarum splendoribus ponunt; quia *vana est salus hominis*; & Deus solus opportunum tribulationibus nostris præstat auxilium. Rursum explicans eamdem sententiam Psalmi 107. notat non orare Davidem dari auxilium de diliciis, sed de tribulatione; si quis non sit in tribulatione, auxilium Domini invocare non posse: sententiam, quod *vana sit salus hominis*, i. e. ejus qui sperat in homine, omnibus patere non egere interpretatione: Imperatoris, Principis, Patris, matris in quem speres, subtracto spiritu, evanescere salutem.

Homini salutis indigo congruens planè sententia.
l Psal. 3. ult.

Da nobis auxilium,) Hebraicè, הכה *havah*, quod addito ה in fine in imperativo significat, *da, & affer*; sumiturque pro adverbio hortantis, *agedum, ejа*, &c. Sed melius hoc loco pro verbo.

De tribulatione.) Hieronymus, *in tribulatione*; quamvis in editione Victorii, & apud Treverum legatur, *de tribulatione*. Præpositio Græca, ἐκ) & Latina (*de*) pro Hebræa מן *min*, significant, *propter tribulationem, pra tribulatione*, idest, ob magnitudinem ipsius. Particulæ (*de*) usus ut significet *propter*, exempla sunt in Apocalypsi *m*, *Væ habitantibus in terra de coteris vocibus trium Angelorum*; & in Abacuc *n*, *Vastitas animalium de terrebit eos de sanguinibus animalium*. Item, *de* valet *in*, ut *laudate o*, *Dominum de cœlis*: p, *eos de quibus peccant, admones*: q, *apparuit de monte Pharan*.

Particulæ (*de*) usus.
m c. 8. 13.
n c. 2. 17.
o Psal. 148. 1.
p Exod. 12. 2.
q Deut. 33. 2

* *Quia vana salus hominis,*) Hieron. *Vana est enim salus hominis*. Hebraicè est litteras servilis (ו) *ve*, Græcè ὅτι, quæ proprie significant, &. Hanc particulam &, habent Psalterium Romanum & Gallicanum: præterea Hilar. August. Cassiod. Biblia quoq; Complutensia & Regia. Symmachus exponit caussaliter, ὑπερασπιεῖ ἀφ' ὑπερτερίας αὐτοῦ, sicut & vertisse Hieronymum dixi. Quare non est superflua dictio καὶ, ut Euthymius voluit. Theophylactus hoc exemplo affirmat, inter alia, scripturæ consuetudinem esse (ὅτι) pro (*enim*) accipere; sicque videri exponendum apud Lucam *r*. *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui*: hoc est, benedictus enim est fructus ventris tui. Constat latis, crebrò Hebræum (ו) *ve*, & Græcum καὶ, sumi διασταλτικῶς, caussaliter. Sic in Genesi *s* noster Interpres: *habet enim virum*: reddit, ubi est (ו) *ve*: in psalmo 142. 1, *non avertas faciem tuam a me similis ero descendentibus in lacum* apud Esaiam *u*, *tu iratus es, & peccavimus*: in Evangelio Lucæ *x*: ut modo diximus cum Theophylacto, *benedicta tu inter mulieres & benedictus fructus ventris tui*: rursus in Genesi *y*, *panem & vinum obtulit*; *erat enim sacerdos*. *Vana* porro *salus hominis*: quia *homo vanitatis similis* z: immo *universa vanitas* a. Fortissimi martyres oblatam à Tyrannis vitam, & vitæ præsentis fœlicitatem, vanissimam censuerunt, nam omnino verum est, quod ait Hilarius hoc loco: nisi ad profectum æternitatis hæc vita suscepta, vel propagata fuerit, miseriatum nobis originem esse non vitæ; Deinde, quod constantissimus affirmabat senex Eleazar *b*, *Est in præsentiarum quis manibus impiorum eripiatur, manum tamen omnipotentis Dei nec vivus nec defunctus poterit evadere*. Tandem ille lustimendus qui poterit, *& corpus & animam perdere in gehennam* c, aut æternam utrique conferre salutem. Quid speres à carneo brachio *d* vel ab *arundineo baculo* e? *Quum adhuc subsistremus*, ajunt illi, quos plorantes inducit Jeremias *f*, *Defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum; quum respiceremus attenti ad gentem quæ salvare non poterat*. Minimus natu ex Machabæis, animi robore haud ullo minor exprobrabat Antiocho *vanis* eum *spebus*, *excelli, fratres sub testamento æterna vita effectos* g. Sine Domino ædificatur in vanum: frustrà vigilatur illo non custodiente *h*. Stulti quum justos in tribulatione cernunt, *manifestè vanam factam spem* illorum putant *i*; dicunt, quod *vanus est qui servit Deo, nec emolumentum est custodienti præcepta ejus k*. *Vana spes & mendacium viro insensato* l, καὶ ἀπάτη ᾗ χρῶσι, *vana spes, & mendaces*.

Pro gratiæ necessitate hinc argumentum efficax male ductum. 7.
Virtutis nomen pro Virtutis opere; & similes phrases.
r c. 1. 42.
s c. 20. 3.
t vers. 7.
u c. 64. 5.
x c. 1. 28.
y c. 14. 18.
z Psal. 142. 4.
a Eccl. 38. 6.
Miseriarum origo nobis non vitæ ut sit hæc vita
b 2. Mac. 6.
c Mat. 20. 28
d Deut. 17. 5.
e Esai. 36. 6.
f Thren. 4. 17
g 2. Mac. 7. 34. 36.
h Psal. 126. 1.
Stultorum de justis in tribulatione, verba.
i Tob. 2. 22.
k Mal. 3. 14.
l Eccl. 34. 1.

Vers. 14.) In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

Sensus loci

QUod à Deo poposcit priore versu, id jam ob certam spem impetravisse se dicit, atque divino nixum auxilio minimè dubitare, quin suos omnibus exutos viribus inimicos eo tandem redigat, ut nihil amplius nocere valeant. Hoc ipsum aliis multis modis in decimo septimo præsertim psalmo dicitur. Hoc etiam hostes *calcari quum fuerint cunis sub planta pedum nostrorum* m, & *conteri Satanam à Deo sub pedibus nostris* n. Hoc est, in Deo

m Mal. 4. 3
n Rom. 16. 20

Deo & Christo laborare, *certando secundum operationem ejus, quam operatur in nobis in virtute* a. Hoc est demum *omnia posse in eo qui nos confortat* b. Hoc est, *extulerit manum nostram* (sustentatam dextera Dei) *super hostes* nostros, ita ut *omnes inimici nostri interirent* c. De Martyrum persecutoribus Augustinus & alii exponunt; Hieronymus quoque, de vitiis: Cassiodorus, de dæmonibus. Bruno Carthusianus, quasi virtutes, in altero versu de moralibus, quas quis acquirere sibi videretur per vires naturales intelligerentur, explicat, Deum *non egredi in talibus virtutibus*, sed in ea quam quis in Deo fiat: idest, auxilio gratiæ ipsius: *deduci* autem *ad nihilum tribulantes*, ne prævaleant saltem in futuro, sicut prævalent nunc in corpore: vel etiam, ut destruatur malitia eorum, & evadant boni. Hinc Fulgentius *d*, gratiæ colligit necessitatem, ut & bonum facere velimus, & ut bonum facere valeamus, interpretans, *in Deo fieri virtutem*, idest, opus virtutis. Augustinus, aliusve Auctor libri de diligendo Deo, vel secundi meditationum *e*, *virtutem* istam vult esse continentiam; cujus difficultas magna sit: diligendo verò Deum qui tribuit illam, & ad nihilum deducit non modo carnem nostram, cum concupiscentiis suis, sed & præsens sæculum nequeam cum curiositatibus suis, & vanitatibus suis; & ipsum etiam cum tentationibus suis, *conterit Satanam sub pedibus nostris*.

a 2 Colos. 1. 29
b Philip. 4. 13. Aliæ expositiones.
d 1. ad Marcellinum c. 9. Gratiæ necessitas ex hoc loco collecta.
e vers. 14.

In Deo faciemus virtutem.) Hieronymus hic eodem modo. Sed in Psalmo 107. *f*, ubi Hebraicè Græceque idem legitur, *in Deo erimus fortes*. Litteraliter loquendo, *virtus* hoc loco חיל *chail* & δύναμις, non magis moralem significat, quàm duodecimo versu, *virtutes* δυνάμεις, & צבאות *tsevaoth*. Quocirca pro gratiæ necessitate argumentum hinc efficax non ducitur. Quamvis Fulgentio quem citavimus, concedamus, *virtutis* nomen si pro morali accipiatur, pro virtutis opere poni posse, quemadmodum *justitiam fieri* Joannes *g* pro illius opere dixit: & Paulus *h*, voluntatem Dei pro operibus, quæ Deus nobis inspirat, & in nobis operatur voluntas ejus, & Christus *i*, veritatem pro opere veritatis. Rectè Nicephorus ποιῆσαι δύναμιν, exponit, δυνατὰ ἔργα καὶ μεγάλα ἀποτελέσματα ἐργάζεσθαι, *potentia opera, & magna quædam egregiaque facinora operari*. Potest etiam, ut Euthymius docet, *facere*, dem esse quod adipisci & possidere virtutem, hoc est, vires, exercitum, robur, &c. Satis frequens est usus *faciendi* pro eo quod est acquirere & comparare sibi, ut *facere animas, amicos, nomen*, &c. Idem Euthymius in panopolia *k* Chrysostomi profert annotationem, de Deo ac tribus æque personis usurpasi formulam istam, ut in Deo, in Patre, in Filio, in Spiritu sancto *fieri quidpiam* dicatur, nec ullam diminutionem denotare, sed in omnibus unam atque eamdem esse naturam & essentiam. Propositio (ב) *be*, seu littera (ב) *beth*, vocatur à Grammaticis העור *hatbenzer*, *auxilii*.

f Psal. 107. 14.
g Joan. 3. 21. *Facere* pro adipisci, & possidere. *Facere animas, amicos, nomen* pro acquirere & comparare. Chrysostomi annotatio de hac formula loquendi.
h Rom. 15.
i Joan. 7. 17.
k Psal. 59. 14.

Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.) Hieronymus, hic & in psalmo 107. *l*, *& ipse conculcabit tribulantes*, aut, *hostes nostros*, psalmo 43. *m* idem verbum Hebræum בוס *bus*, & Græcum ἐξουθενεῖν, quæ habentur hoc loco, vertit Interpres Latinus *spernere*. Sed Hebræum propriè significat *conculcare*. Unde *Jebusæum*, nominatum putant quasi *conculcatorem*, ac *spretorem*, quod contemserint ac ludibrio habuerint Jebusæi Davidem, cæcos claudosque collocantes in mœnibus, ut mœnium se firmitate tutos vendicarent *n*. Legendus quoque Commentarius noster in psal. 107. qui, ut dixi, constat ex ultimis octo versibus psalmi præsentis.

l vers. 14.
m vers. 5. *Jebusæus*, sic unde cognominatus Contemptus Jebusæorum, ejus Davidé *allophylo*. 7. *notis q. e. 2.*

PSALMUS SEXAGESIMUS.

In finem.

1 In hymnis David.
2 Exaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.
3 A finibus terræ ad te clamavi: dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.
4 Deduxisti me, 4. quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.
5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum.
6 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.
7 Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.
8 Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requiret?
9 Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi: ut reddam vota mea de die in diem.

Titulus & Argumentum.

In finem.

Vers. 1.) In hymnis David.

Ar organa cantata psalmorum carmina.

DE primis duabus tituli dictionibus dictum sæpius alibi, aliæ duæ sequentes sunt etiam in titulo psalmi 66. videlicet, *in hymnis*, in 4. autem 6. 53. 54. *in carminibus*: quamvis alii legant, *in hymnis*, prout habetur etiam Græcè, quum ubique sit Hebræa vox נגינת *neghinath* in regimine: vel in plurali נגינות *neghinoth* cum præpositione, aut (ב) *be*, quæ valet, *in*; aut עֵל *bhal*, quæ significat *super*. In titulo 67. & 76. psalmi easdem voces non reperio, licèt Agellius in procœmio affirmet. Illud Hebræum nomen indicat ad organum cantata carmina, sive id sit Psalterium, sive organum, sive cithara, sive aliud. Relege quæ diximus ad similes titulos præcedentium psalmorum. Et si porrò nomen psalmi non exprimatur hoc loco, non sequitur, quod Euthymius tamen observari vult, solo ore, absque organorum modulatione, cani psalmum istum debuisse. Repugnat Hebræum vocabulum, quidquid sit de Græco.

Mysticus tenus hujus psalmi Christo conveniens ut & alii Argumentum psalmi.

Simplicem, vocat Hilarius, psalmum, & Augustinus, brevem. Etsi conveniunt Christo, secundùm mysticum sensum, quæ hic dicuntur, ut & quæ in aliis psalmis, tamen de ipso loqui videtur David, persecutionem patiente. Itaque David longius exulans, propter persecutionem vel Saulis, vel Absolonis, divinam implorat opem. Tùm concepta ipse liberationis, pellicensque perpetuam in domo Dei mansionem, & postulans ejusdem protectionem, ac vitæ regnique diturnitatem, gratiarum vicissim Deo promittit actionem. Probabilius est innui Saulis persecutionem, quando in extremis finibus regni ejus fugiens latebat David, hoc est, in locis tutissimis Engaddi, postquam evaserat ex deserto Ziph & Moan. Græci populo adscribunt psalmum in captivitate Babylonica, hanc veluti orationem usurpanti pro reditu in patriam, qui etiam reditus in eodem psalmo prædicatur. Sed communior melioque prior sententia, quam Hebræi quoque sectantur: & Chaldæus Paraphrastes, diserte de Messia declarat illa verba septimi versiculi, *Dies super dies Regis adjicies, annos ejus usque in diem generationis & generationis*. Præterea ultimum versum Dionysius totum explanat de Christo.

Psalmi hujus adaptatio ad populum in captivitate Babylonica. 2. Reg. 23. 24.

Psalmus conveniens Ecclesiæ per totum mundum propagatæ.

Convenit psalmus Ecclesiæ jam per totum mundum pro-

propagatæ, suaque cum gratiarum actione beneficia commemoranti, triumphationes etiam ubique toleratas exponenti, vota & laudes offerenti; tùm pro acceptis beneficiis, tùm pro iis quæ adhuc speret. Utitur Ecclesia hoc psalmo in officio de Apostolis.

Usus hujus psalmi in Ecclesia in officio de Apostolis.

Vers. 2.) Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Δεήσεως & προσευχῆς non perpetuum discrimen.

NOn eget explanatione versus hic. Nam discrimen inter δέησιν καὶ προσευχὴν, de quo aliàs diximus, est perpetuum: & pro *deprecatione*, Hieronymus reddit *laudationem*, quàm alibi *confessionem*, vel *clamorem*, juxta vim nominis Hebræi רִנָּה *rinnah*. Non est *deprecatio* tantum, aut temper, quum liberari petis à malis; & *oratio*, quando concedi bona: vel illa pro præcatis, hæc pro perseverantia in bono: nec *exaudire* ad aures pertinet, *intendere* ad oculos, quasi necessarium sit ei qui velit exaudiri, ut non tantum oret voce, sed & opere. Ista Rufinus, Remigius, Hugo, & alii observant, quemadmodum & in composito nomine *deprecationis*, extensionem, seu assiduitatem orationis. Ayguanus cum Cassiodoro *deprecationem* non Deo dumtaxat, sed & tiam homini, *orationem* soli Deo fieri docet. Moneo ne plurisquam par sit æstimes. Pluris æstimandum quo annotat Hilar. per *intendendi* verbum, quum scilicet, ut intendat Deus, petitur, indicari fiduciam orantis, ut Deus videat, an oratio sit innui, ut intendat Deus, si juxta vel pura sit oratio, ubi Deus audit, & videt in corde. Lege psalmi decimi sexti principium.

Deprecatio. oratio, exaudire, intendere, ut debeant intelligi.

Vers. 3.) A finibus terræ ad te clamavi: dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.

Deduxisti me.

Sensus loci.

SEX dictiones primas nectit præcedenti versiculo Romanum Psalterium. Ait autem David se ab extremis terræ partibus, ubi profugus exulet, magna vocis contentione ac vehementi cordis angore diù multumque flagitavisse divinum auxilium: hujus autem vim partim experium, partim confidere, ie quum opus erit experturum, ut se tuto sistat eo loco Deus, velut in edita & bene munita propugnis manibus rupe constituat: quo accedere hostibus non liceat, ipse autem per seipsum tam altè conscendere non possit. Tropologia mixta allegoriæ de Ecclesia, & qualibet membro ipsius satis obvia & clara est, quod scilicet quocumque perveniet Evangelicæ prædicationis sonus, ac verba, inde oretur Deus inter prælentis vitæ anxietates, atque molestias.

Tropologia cum allegoria.

Litteralis sensus.

A finibus terræ.) Hieronim. *do novissimo terræ*. Hoc valent Hebraea מִקְצֵה תֵּאָרֵץ *mikkeseh haarets*, in singulari numero. Ac litteram regio deserta intelligitur, in qua David exulabat, & erat in fine regni Saulis, terraque promissæ, non autem Babylon, ubi populus exulageb: et quod Græci sentiunt, quasi in ultimis manusuetioris regionis nostræ partibus sita sit. Certe *terræ* nomen non de universa terra semper sumitur, sed accommodarè de aliqua particulari, ut exemplis aliàs demonstravi *a*. Rectè nihilominus mystico sensu amplitudinem Ecclesiæ per orbem terræ eum Augustino Ladinem Ecclesiæ per orbem terræ eum Augustino Latini ceteri intelligunt. Idem Augustinus alibi *b*, idem docet, dicens, quod qui *à finibus terræ* clamat, à quatuor partibus terræ clamat, & c quod gemens intuor partibus terræ clamat, & e quod gemens intuor partibus terræ clamat, & c omni loco non ter mala peregrinationis, clamat ex omni loco non ex Africa dumtaxat, & qui non in arena, sed in petra exaltati constitutique sunt. Eadem spectat, ut, quod ait Hugo, Hieronymus, Cassiodorus, Remigius, quivis fidelis orans orare dicatur *à finibus terra* hoc est, in communione Sanctorum omnium, qui ubique sunt, tamquam particeps omnium Deum timentium *d*.

Terra nomen interdum de particulari aliqua Mystico sensu. *a Psal.* 18. 5. *A finibus terræ* clamat, quid sit.

b Ser. 177. *de tempore.* *c* 2. *contra lit. Petil.* 6. *d Psal.* 60. 4. *Fines terræ* ut sumuntur etiam. *e Psal.* 129. 1.

Sumunt etiam Hilarius & Hieronymus præterea *fines terræ* pro corpore in quo constitutus & peregrinans, & superveniri desiderans, & à vitiis carnis, definere orat. Et etiam *fines terræ* calamitates, veluti profundæ *e*, & *venter inferi f*, unde clamandum est ad Deum: barathrum, quo quis absorptum se sentit: reatus æternæ damnationis, quo se teneri sent.

f Jon. 2. 3.

Ad te clamavi.) Hieronymus, *clamabo*, quod alii quoque in præsenti exponunt, *clamo*: quamvis sit אֶקְרָא *ekra* futuri temporis.

Dum anxiaretur cor meum.) Augustinus, *dum angeretur*. Hieronymus, *quum tristè fuerit cor meum*. Alii, *quum defecerit*, aut *affligetur*, aut *dum in angustia & mœrore fuerit*, significat עֲטַף *hhatoph*, *angustiis ac afflictionibus contegi ac obrui*, ita ut animus deliquium passus quodammodo non appareat: ἀπόλειψιν, ἀκηδίαν, & tædio, *gravi mœrore affici*, *animo concidere*, *in inopia consilii versari*, *curam omnem abjicere propter molem ipsius mei cura*. Eadem phrasis in psalmo 142. *g*: *Et anxiatus est super me spiritus meus*. Hebraicè וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי *vatothhathteph hhalai ruchi*. Græcè καὶ ἐκθυμώθη ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου. Possent ista jungi præcedentibus, ita ut denotetur oratio facta, dum cor anxiaretur. Illud orationi maximè necessarium tempus, quo & Jonas *h* testatur se potissimum orasse, dum scilicet *angustiaretur in ipso anima ejus*. Docuit nos quoque Christus *i*, exemplo tuo, quando versatur in agonia, prolixius orare. Præcipit item Jacobus *k*, ut *qui tristatur, oret*, tristitiam intelligit undecumque oriatur, sive ob quotidiana peccata, quamvis levia, sive ob tentationes dæmonum, & internas, sive ob persecutiones hominum, sive ob exilium à beata patria.

Anxiabatur

g vers. 4.

Orationi maxime necessarium tempus quod sit. *h c.* 1. 3. 8. *i Mat.* 26. 39 *k c.* 5. 12.

In petra exaltasti me.) Hieronymus, *quum sortis elevabitur adversum me*, tunc subdit explicationem sequentis verbi, *deduxisti me*: vertens, *tu eris ductor meus*: accepit Hieronym. צוּר *tsur*, ut significat *sortem*, & sortalis legit (ב) *ebe* pro (ב) *bo*, quia illud servit commodius ad significandum tempus, & verbum יָרוּם *jarum*, dicuti revera est, transtulit per terram pertinam, & מִמֶּנִּי *mimmenni* vertit, *adversum me*, quod aliter posset reddi, *præ me*, aut *plusquam ego*. Oportet LXX. non solum צוּר *tsur* pro petra intelexisse, quam significat, sed legisse תָּרוּם *tharum* in secunda persona futuri temporis, quod tempus non raro ponitur vice præteriti. Ultimam autem dictionem מִמֶּנִּי *mimmenni* exposuerunt *me*, contenti sensu, quum ai qui potuissent interpretari eo modo, quo Chaldæus Paraphrastes, *super arcem munitam*, *qua exstructa est super montem altiorem meipso*, *dedue me*. Vel certè legerunt תְּרוֹמְמֵנִי *theromemeni*. Sed quia ridiculum videri posset, si se David assereret deductum seu exaltatum, aut exaltari deducive petereret super altiorem montem seipso, quum statura parvus esset, & nullius, quamvis gigantis, comparabilis statura sit eum monte, credo juxta hanc interpretationem, velle significare se non solum evasisse in munitiorem rupem quam prius speraret: sed figurata dicendi formula, multo magis ac melius quam animo capere prius potuisset, à Deo ipso prorectum, ac defensum fuisse, & quasi manu ipsiusmet ex periculorum quadam valle, profundo barathro, & humilitate, in altam præsidii atq; refugii arcem erectum ac exaltatum. Celebres in historia Regum *l*, tutissimi loci sunt, in quibus latebat David; in deserto Ziph, in colle Hachila, in deserto Maon, & dum cingeretur à Saul, evasione mq; desperaret David, & Dille ob novum bellum Philisthiim revocatus esset, loco nomen inditum est, *Petra dividens*. De hac exponit Cajet. sic legens, *in petra, qua elevabitur super me, ducet me*: ut nempe celebraretur in posterum propter illam causam, & nomen. At simplicior & verior sensus de Davide in petra exaltato, ut ibi eiset in tuto. Pl. *m* 26. & 39. *n*. Prius eadem phrasis occurrit *exaltandi in petra*, יְצֻלָּתֻנִי צוּר *sel'athstatundi supra petram*: licet in 39 sit סֶלַע *sel'abh*, hic, & in 26. צוּר *tsur*, in quo 26. legitur בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי *betsur jeromemeni*, unde confirmari potest conjectura de lectione, qua nos videri hoc loco LXX. dixi. Sensum porro à Paraphraste traditum, qui textum Hebræum, ut nunc est exponit, commodè reddidit Joannes Gagnejus hoc versu:

Auctoris expositio.

l 1. *Reg.* 23.

m vers. 5. *n vers.* 9.

—— age ergo
Ut diris securus ab hostibus usquequaque degam,
In rupem fac me conscendere, quo meapte vi non
Tantum ego non, sed nemo ascendere possit.

Paullo brevius Arias:

Rupis præalta culmine me loca,
Quamque ipse solus sandere non queo,

Nec

Nec minus feliciter hoc, sicut & alia omnia Gallico Philippus Des portes idiomate suavis & elegans poeta expressit:

Helas! emporte moy
Dessus ceste roche hautaine:
Car autrement toute ma peine
N'y peut monter sans toy.

Tutris Hannaneel mystica expositio. *m* cap. 31. 10 *n Ibidem.* *o Cant.* 4. 4. *p Ps.* 121. 6. 7 *q Luc.* 14. 28 *r Esa.* 5. 2. *Mat.* 21. 33. *s Mat.* 5. 4. *Fieri Deum spem alicui* quid sit. *t Ps.* 93. 22.

Dici potest ante יְרוּם *jarum* suppleri אֲשֶׁר *aser* pronomen relativum, & verbum generis masculi tertiæ personæ referri ad צוּר *tsur*, significans *petram*, ut sit sensus, in petram, quæ exaltabit, nempe se, idest altior fit præ me, hoc est, quam ut in eam per me conscendere queam, & quæ me conanti eò evadere videtur sese attollere, ac fugere à me, sive deduc. Mysticè *petra Christus* a, est, cui *nomen datum super omne nomen* b. Petrus item de petra *c*, ut ait Hieronymus, ita ut advertius sic fundatam firmiter Ecclesiæ domum, *porta inferi prævalere* nequeant *d*, nec eam flumina, imbres, venti diruere *e*: Hoc refugium erinaciis *f*, inde fluunt aquæ *g*, ibi unctio, erectioq; in titulum *h*, ad hanc summa alliduntur parvuli nostri *i*, hoc est, inordinati motus: in hujus foraminibus nidificamus, & habitamus *k*.

a 1. *Cor.* 10. 4 b *Phil.* 2. 9. c *Mat.* 6. 18. d *Ibidem.* e *cap.* 7. 27. *Psal.* 103. 18. f 30. 20. 8. g 22. 20. 8. *Num.* 20. 11. h *Exod.* 30. 9. k *Cant.* 2. 14

Deduxisti me.) Jam retuli ex Hieronymo, *tu eris ductor meus*: & monui ab interprete nostro futurum תַּחְתֵּנִי *thancheni* redditum per præteritum, ut aliàs sæpe: & alios exponere per imperativum. Deduxisse intelligit Deum in petram, in qua & exaltavit. Tropologicè *justum deducit* Dominus *per vias rectas* i, *tenet manum dexteram*, *in voluntate sua deducit* m, *dux itineris* n, est per quadraginta annos & quadraginta duas mansiones hujus peregrinationis o, statuens supra petram pedes *educti de lacu miseriæ*, *lutoque fæcis*, *dirigit gressus* p, ut eas *de virtute in virtutem* q, *notam* facit *viam*, in qua ambules, & spiritu suo bono deducit *in terram rectam* r, *docet utilia*, *gubernans in via in qua ambulasi* s, deducit *in semitia*, *tam mandatorum* suorum *t*, & *super semitas justitiæ* u, lux & veritas ipsius deducunt & adducunt *ad montem sanctum*, & *in tabernacula* æterna x, deducit denique *in portum voluntatis* suæ y, & *in vita æterna* z, *victorem super excelsa in psalmis canentem* a. Important Hebræum נָחָה *nachach* deductionem placidam, ut pastor oves ducere, vel mater, nutrixve puerum, habetque affinitatem cum נוּחַ *anach*, *quiescere*.

Tropologia

i *Sap.* 10. 10. k *Ps.* 72. 24. l *Num.* 33. 1 & *seq.* m *Ps.* 72. 10. n *Num.* 33. 1 & *seq.* *Deut.* 8. 2. o *Ps.* 39. 3. *ejus.* 21. 2. p *Ps.* 39. 3. q *Ps.* 83. 8. r *Esa.* 42. 16. s *Ps.* 118. 35 *usq.* 32. t *Psal.* 39. u *Psal.* 118. 29 x *Psal.* 14. 1. y *Psal.* 118. 108 z *Esa.* 48. 19. a *Psal.* 17. 34.

Vers. 4.) Quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.

Sensus loci.

CAussam exponit cur se *in petra exaltatum* dixerit, ac in adeo tutum locum deductum à Deo, quia factus sit, in quem omnem ipsem conjiceret; ac instar fortissimæ turris adversus inimicum, ut nihil tanto præsidio tectus munitutque vereatur illius tela & impetum. Familiaris est Davidi fiduciæ istius tantæ descriptio, ut aliquot jam locis ante vidimus. Salomon *b turrim fortissimam* (sive *fortitudinis* מִגְדַּל עֹז *migdalhhoz*, sicut hoc loco) nomen Domini appellavit, ad quam currat justus, & exaltetur. *Turrita* est Ecclesia in genis *c*, in collo *d*, in naso *e*, in uberibus *f*, ut Aponius, observat, citato præsenti loco nostro. Sed sponsus ejus torus *turris* est: quippe *Verbo fortitudinis nostræ Sion Salvator*; & *in eadem murus & antemurale* h, *occupat salus muros* nostros i. (Hebraicè vocabis *salutem* קְרֹאת יְשׁוּעָה *Karath jehhuhhah*) Philo Carpathius *k* sponsum Christum dici *turrim* docet, comprobans hujus loci testimonio. Etiam Patres prius exponunt loco nomen tribuere Christo, ut *Verbi* dicatur *fortitudinis*, ut & quum Jeremias *l*, appellatur *civitas munita*, & ibi Procopius observat Jesu nomen distincte exprimi potuisse. Ajunt præterea Ecclesiam centes i posse ibi civitatem, in illa poni Jesum illius murum, & antemurale esse auxilium Dei, & præsidium Angelorum. Denique volunt etiam convenire civitatis illius appellationem cœlesti Jerusalem, à cujus amore ne leparemur, murus efficiat, & antemurale tot mysteriorum futuri sæculi, beatæque vitæ. Vult nos Augustinus peritos jaculis averlis intrare in hanc turrim, cogitando priorem passum Christum, & resurrexisse jacula ex turri jacere, qui verbis Dei ferit adversarium, ipe, bonis operibus. Frequentat

Turris fortitudinis.

b *Prov.* 18. 10. c *Cant.* 4. 10. d *cap.* 7. 4. e *cap.* 7. 4. f *cap.* 8. 10. Turrita ut dicetur Ecclesia. g. 6. in *Cant.* h *Esa.* 26. 1. i c. 60. 18. k In *Cant.* Sponsus Christus turris dicitur. l c. 1. 18.

Vestigium in Litania frequentatus ab Ecclesia.

Lorini in Psal. Tom. II. Cc 4 In

Vers. 5.) Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum.

Sensus loci.

TAnta illa spe fretus asseverat nihil se dubitare quin sit habitaturus in perpetuum, quoad scil. vixerit, in Dei protectione, perinde ac si latitaret intra sanctum Tabernaculum, atq; pullo similis tegeretur alis gallinæ. Infinuat simul quantopere desideret, ac speret redditum in patriam, ad religiosè frequentandum Mosaicum tabernaculum & locum Dei dicatum cultui, ut ibi quodammodo præter peculiarem protectionem, quam suis præstabat Deus, velaretur alis Cherubin, quibus Arca obumbrabatur. Fieri demum potest, ut altius vota prorenderit ad æterna cœlestis beatitudinis tabernacula. Hoc simul cum eodem dictionis genere latis jam in psalmo 26. *d*, expressum ac explicatum est. Cogitatio ista fiduciaque felicitatis futuræ valde animum corroborat adversus omnes tentationes, hostes, persecutiones, illud etiam obfirmatum animi propositum persistendi in Ecclesiæ fide, atque professione, nec non sub aliis divinæ protectionis. Id enixè flagitabat David *e*. *a* psalmo, *sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum qui me afflixerunt*. Locis istis & similibus dicta sunt fatis multa, quæ faciunt ad præsentis intelligentiam.

d v. 4. & *seq.*

Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula.) Hieronymus, *inhabitabo in tabernaculo tuo jugiter*. Sed apud Trevetum, *peregrinabor*. Cassiodorus *in sæcula*: nisi mendum sit. Gallicanum psalterium & Arnobius *in æternum*. Augustinus, *inquilinus ero*: quod etiam valet אָגוּרָה *agurah*, & παροικήσω. Vim autem facit in peregrinatione, ac tabernaculo, quod præsentis sint temporis, & *in sæcula* tamen *durare* dicantur, quia non modico tempore futura erat Ecclesia in hac terra, sed usque ad finem sæculi. Imitatur is qui Rufinus dicitur, & alii, Augustinum Eu-

e *vers.* 8. 9.

chy-

thymius notat non convenire Judæis, prídem jam destru-A cto eorum templo, sed Christianis, qui ubique per orbem in templis assidué Deum colunt. Hilarius, habitationem sempiternæ beatitudinis vult significari, quam concipiat conspectus fidei spe quæ munitione, ut sine ullo scilicet, inquit, ætatis modo in æternum fluentibus sæculis temporibusque ibi maneat. Vocatus Hieronymus *tabernaculum* illud quoque accipit, ubi sine fine mensuri Deum jugiter contemplabimur. Hebræum & Græcum verbum simplicem quoque ac absolutam habitationem significant, quo modo & Hieronymum vertisse dixi. Nec è contrario vox *sæculorum* convincit mansionis æternitatem, ut Augustinus notavit, & aliis potest exemplis ostendi, quod & alias fecimus.

Protegar in velamento alarum tuarum.) Hieronym. *sperabo in protectione alarum tuarum.* Alii *sperabo in abscondito* vel *occulto*, vel *regimento* seu *umbra*, &c. אחסה בסתר כנפיך *echseh besether chenapheha* Eadem phrasis in psalmo 16. *a*, 35. *b*, 56. *c*, 62. *d*, 90. *e*, & in Ruth *f*. Videri allusio potest ad Cherubin, quæ tegebant alis tabernaculum, vel ad volucrem foventem sub alis pullos. B Prioribus psalmis actum de tropologico bono (sensu *alarum*, sive duplex dicatur testamentum sive misericordia, & veritas Dei, sive potentia, & misericordia, sive gemina charitas, sive expansa in cruce brachia, quod ultimum traditur à Philone Carpathio *g*, sive quid aliud, quod uno verbo significat etiam *umbra manûs Dei protegentis*. h, & *sanitas in pennis ejus* i. Habet & suas mundus alas, potentiæ & opulentiæ, magnum edentes totum, in quibus invenitur sanguis pauperum. Item diabolo conveniunt quatuor, quas in bestia simili pardo Daniel *k* describit. Lege Gieveum *l*.

Est in fine versus סלה *selah* & διάψαλμα quæ quo Hilarius ait sanui divinæ protectionis certitudin *m*, cum ipse ad voto futuræ felicitatis. Alii volunt notam esse exclamationis super, tanta Dei charitate. Sed sæpe monui nondum constare de usu istius particulæ.

Vers. 6.) Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem C meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

SPEI suæ certitudinem inde confirmat, quod sit prius expertus exauditas à Deo preces suas, & quia sibi qui timuisset, atque coluisset ipsum, promiserit possessionem regni, ac totius promissæ terræ, quam veluti peculiarem hæreditatem singulari amore prosequebatur, ita ut permissurus non videatur tam longum molestumque exilium. Altius verò mentem simul sublevasse credendus est David, ad æternæ beatitudinis hæreditatem, quam æruinnosis tandem sit largitur exulibus Deus, qui rité illum hic interim coluerint, & sua omnia ad ejusdem honorem, dictæque felicitatis adeptionem retulerint: sed propter certitudinem spei, factum jam dicitur quod futurum est: acquisitio item juris præsentem quodammodo rem facit de qua est: postremo non solum jam multi venerunt in hujus possessionem hæreditatis vita functi, licèt nondum quum David scriberet; sed & divinæ gustus ac perceptio consolationis, quæ quolibet tempore communicatur justis, etiam ante Christi adventum, D ipsiusmet cœlestis fruitionis anticipatio, perceptio, prægustus, prælibatio est.

Porro secundum litteralem primo loco positum sensum videtur hinc ad usq; finem psalmi oratio continetur, qua veluti ex hypothesi, si largiatur Deus, quæ hic ait, quia veluti ex hypothesi, det hæreditatem, adjiciat dies, dicit, ut exaudiat vota, det hæreditatem, adjiciat dies, annoique quibus permaneat semper coram Deo Rex: apponat tamquam assistrices misericordiam, veritatemque, quibus & regatur à Deo; & regat ipse alios; vovet se nomini Domini psalmum perpetuò dicturum, & vota quotidie redditurum. Vel illa eadem spectari ut jam concessa possunt, propter fiduciæ magnitudinem, hacque de causa Davidem polliceri quod diximus.

Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam.) Hieronymus, *m* meminit, Græcè additum in quibusdam libris pronomen μοῦ, nec tamen haberi in Hebræo, vel in Lxx. interpretibus, sed additum. Orationem intelligit cum votis, ut fieri solet in maximis periculis. Significant propriè vota, quæ hic pluraliter ponuntur

a *vers.* 8.
b *vers.* 8.
c *vers.* 2.
d *vers.* 8.
e *vers.* 9.
f *Ruth.* 2.12.
Allusio.

g *in Cant.*
h *Esa.* 49.2.
i *Mal.* 4.2.
Mundus quas alas habere dicatur.
Alæ quatuor bestiæ pardo similis in Daniele, discolo convenientes.
k *cap.* 7.6.
l *Jer.* 124.

Locus non conveniens Judæis, sed Christianis.

Sensus loci.

Certitudo spei factum jam dicit quod futurum est Actus quisitio juris præsentem quodammodo rem facit.

Litteralis sensus.

m Epi. 135.

Ἀναγνώσεις & נדרים *nedarim*. Enarratores tamen Græci orationes simpliciter absque votis hic accipere videntur: & constat, licèt *προσευχὴ* votivam significet *precem*, seu *cum prece votum*, *εὐχὴ votum etiam absque oratione* seu petitione, tamen non raro confundi harum usum vocum. At Hebræum vocabulum perpetuò pro votis sumitur, & ita reddit hoc etiam loco Hieronymus, teste Treveto, quamvis in editione Victorii, & Regiorum Bibliorum oratio ponatur. Connexionem habent cum primis psalmi verbis ista. Orationem ait Augustinus, exaudiam dici à quo cœpit, nosque sic admoneri non cessare orando, quamdiu tempus est tentationum.

Προσευχὴ
Εὐχὴ

Dedisti hæreditatem.) Terra promissionis *hæreditatis Dei* dicebatur, & respectu Davidis, cui regnum Deus promiserat: beatitudo demum ipsa, Deusque objectum ejus propter causas, quas alibi attuli *n*. Discrimen quoque aliàs allatum inter hæreditatem humanam, Deique, Augustinus affert, quia non laboramus accipere hæreditatem ab illo patre, cui non morienti succedamus, sed cum illo in ipta hæreditate vivamus. Tùm terram promissionis tùm per anagogen terram viventium beatorum intelligi docent Euthymius, & Niceph. confirmantes verbo Græco in Matthæi Evangelio *o*, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, *possidete paratum vobis regnum*. *Si filii Dei, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi* p. Nec vero displicet *hæreditatem* hic intelligere posterorum successionem hæreditariam, præsertim piè imitantium majores suos. Tale quid scribitur in Ecclesiastico q, *Cum semine eorum permanent bona: hæreditas sancta nepotes eorum, & in testamentis stetit semen eorum, & filii eorum propter illos in æternum manent, semen eorum & gloria eorum non derelinquetur*. Placet magis nihilominus duplex alius sensus de terra promissa, deq; futuro sæculo, de quo Paraphrastes etiam exponit: *Novit Dominus dies immaculatorum, & æternitas eorum in æternum erit* r, ut sequenti quoque versu dicitur.

a Psal. 15.5. Discrimen inter hæreditatem humanam & hæreditatem Dei.
o c. 25. 34.
p Rom. 7.17.
q c. 44.11.12 13.
Generatio, pro ætate:
Duplex alius sensus.
r Psl. 36.18.

Timentibus nomen tuum.) Timore hæredis, ac filii *Nomen Dei*, ut sæpe observatum est, pro Deo ipso, & attributis ejus usurpatur, quæ solent exprimi nominibus, nec tam hoc loco nomen intelligitur terribilis Dei, quasi, ut Remigius notat, dicatur à δέος, quod significat *timorem*, quàm misericordis. Excitat filialem timorem non severitas, sed benignitas, Erymon vero illud nominis Dei satis dubium est, aliaque præterea traduntur.

Nomen Dei pro Deo ipso.
Excitat filialem timorem non severitas sed benignitas. Etymon nominis Dei à δέος.

Vers. 7.) Dies super dies Regis adjicies, annos ejus usque in diem generationis & generationis.

REGIÆ sibi promissæ dignitati, quam per hæreditatem intelligebat datam olim timentibus Deum suis majoribus, ait adjiciendum à Deo vitæ longum ævum, ut vivat rex diù, & in posteris per multas generationes, sed & ipsemet post transactam diuturnam præsentem vitam, ad aliam transeat beatam in æternum duraturam. Ad Regem Christum aliqui hæc transferunt cum Augustino, ut non tantum regnet diebus istis transeuntibus in Ecclesia, sed regnent cum illo sancti in diebus, qui non habent finem. Eadem Euthymii, Theod. Basilii sententia sub typo Zorobabelis: sed fatetur primus non convenire quæ sequuntur, alteri quàm Christo: & præcisè Nicephorus de toto negat contextu. Certè *adjectio dierum super dies* de alio potest homine intelligi: non ita commodè *annorum usque in diem generationis, & generationis*: minus adhuc quod sequenti habetur versu, ut videbimus. Davidem porro dicere, alteri homini, aut sibi tantum vitæ spatium optasse & orasse absurdum est, maximè quum *generatio* significare soleat spatium vitæ hominis, duplex, duarum vitarum, ut Rabbini volunt; quod postea docebimus, non absolutè verum esse, sed pœni pro æternitate. Videtur potius; ut non raro fit in Psalmis, transitus fieri à persona Davidis ad personam Christi, pro ipsius perpetuo regno, vitaque sempiterna precès fundendo. *Dies adjectos ad alios dies*, interpretantur quoque Latini de æternis, qui successerunt in Christo, post temporales, quibus hic vixit, & annos, usque in diem generationis, & generationis tum præsentis, tum futuræ, & secundù Hilar. tùm spiritualis nativitatis, tùm resurrectionis. Sed hoc Euthym. de generatione duplicis populi, antiqui & novi, explicat, qui usque ad finem mundi durabunt. Rabbini quoque de Messia, nec non Paraphrastes, exponunt hunc locum, & posterior de generationibus mundristius, & venturi, nec semel prioribus Psalmis occurrit nomen *regis* κατ' ἐξοχήν, pro Messia, maximè in 44.

Nomen regis Christo. Et autem pro optativo, vel imperativo futurum indicativum. Idem dicendi modus *super dolorem vulnerum addere* & *apponere iniquitatem super iniquitatem* b, *adjicere super omnem claudem, addere super peccata* d, vel *addere, & adjicere peccatum super peccatum*, vel *ad peccandum* e *addere ad annum* g, quod aliter dicitur *addere annos vitæ* h, *addere vitam* i, *apponere dies* k, item, *addere dolorem doloris* l. Jam monui de Christo sermonem esse, quavis hæc præcisè verba possunt Davidi convenire; quod & Hilarius concedit, simul tropologicè de unoquoq; intelligens fideli, qui Rex dici possit, quia servus peccati non est. Videtur vero idem Hilarius, *generationis & generationis diem*, sumere pro æternitate, quam consequuntur beati, qui vixerunt, ita ut generationes sint homines hic viventes.

Dies super dies Regis adjicies. Paraphrastes Chaldæus Regi Christo. Et autem pro optativo, vel imperativo futurum indicativum. Idem dicendi modus *super dolorem vulnerum addere* a *apponere iniquitatem super iniquitatem* b, *adjicere super omnem claudem, addere super peccata* d, vel *addere, & adjicere peccatum super peccatum*, vel *ad peccandum* e *addere ad annum* g, quod aliter dicitur *addere annos vitæ* h, *addere vitam* i, *apponere dies* k, item, *addere dolorem doloris* l. Jam monui de Christo sermonem esse, quavis hæc præcisè verba possunt Davidi convenire; quod & Hilarius concedit, simul tropologicè de unoquoq; intelligens fideli, qui Rex dici possit, quia servus peccati non est. Videtur vero idem Hilarius, *generationis & generationis diem*, sumere pro æternitate, quam consequuntur beati, qui vixerunt, ita ut generationes sint homines hic viventes.

a Psal. 15.5.
b Isai. 30.26.
c Psl. 70. 14.
d Job. 34.37.
e Isa. 30. 1.
Ezek. 5.8.
f Osee 13.2.
g Esa. 29. 1.
h Prov. 9.11.
i Eccl. 48. 28
k Prov. 10. 27.
l Jer. 46.8.

Annos ejus usque in diem generationis & generationis. Hieronymus, *annos ejus donec generatio, & generatio*. Alii supplendo, *erunt: anni ejus erunt ut generatio, & generatio*. Habet interdum בכל *obeno*, unum illum, quem Hieronymus expressit, necnon editio nostra. In Psalterio Romano, & apud Cassiodorum, *usque in diem sæculi, & sæculum*; in Gallicano Psalterio, *usque in diem generationis, & progeniei*: Generatio quid valeat, docui aliàs. Videtur idem hic esse quod ætas, ut sit sensus, non ætatem duntaxat concedi unam, sive centum definiatur annis, sive pluribus aut paucioribus, sed plures ac infinitas ætates, & vitam cum longitudine dierum in sæculum, & *in sæculum sæculi* m, qua longitudine replendi sunt, quibus ostenditur *salutarem Dei*, qui est Christus: propterea multo potiore jure longitudine repletus eadem. *Regnat is in æternum, & regni ejus non est finis* o. *Anni ejus*, ait Paraphrastes, *sicut generationes mundi hujus & generationes mundi venturi*. Addiderunt Lxx. *dici* vocabulum, vocantes *diem generationis, & generationis*. Hoc magis æternitatem significat, quasi una sit æternitatis sine nocte dies, licèt adhuc simplicior sit illa, omninoque indivisibilis. Tria dicitur *dies in atriis Domini melior super millia altarum* p. Vocantur etiam ejusdem fœlicitatis *dies antiqui* & *anni æterni* q, quoniam æternitas comprehendit in se dies omnes, & annos, & menses, quem mensem ex mense, & Sabbatum ex Sabbato appellat Esaias r.

Generatio, pro ætate:
m Psl. 20. 5.
n Psl. 90.16.
o Luc. 1.33.
p Psl. 83. 28.
q Psl. 76. 6.

Mysticè additi ad ætatem Ezechiæ anni quindecim *s* denotant vitam justi, præsentis temporis, per septem; futuræ æternitatis, per octo. *Dies* gloriæ *diem superat* gratiæ, & naturæ, *lux lucem, annus annum*, solem sol *t*. *Justorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem u*.

r c. 66. 23. Mystice anni quindecim Ezechiæ additi quid denotent.
s Esa. 38. 5.
t Ecc. 33.17.
u Prov. 4.18

Vers. 8.) Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requiret?

CUI *dies super dies* adjecti, & anni *usque in diem generationis, & generationis* sunt, docet æternitatem illum coram Deo habere, ut nec unquam ipse dum hic vivet, à divino favore excidat, regnum autem in semine ipsius firmiter perseveret, tandemque Dei ejusdem conspectu, & præsentia, semper fruatur, nec sit qui aliquando requirere, seu desiderare in eo valeat Dei misericordiam, & in promissis fidem, sed utramque videant apertè omnes illum perpetuò comitari: vel nemo latis queat, ut exponunt Græci, ipsiusmet regis Christi, qui, ut ait Hilarius, manebit æternus jam omnibus, quos redemit in reges cœlorum, & coheredes æternitatis assumsit, tradens eos *regnum Deo Patri*, x percipere, ac investigare Dei misericordiam admirabilem, & veritatem, quâ in humano genere redimendo exhibuit, & nunc existens conspectui Patris exhibet pro nobis intercedendo.

Explicant hoc præterea tertio loco multi Latinorum de qualibet beato, qui permansurus & confessurus sit coram Deo, quo fruetur nec amplius egens misericordia, omni liber miseria, nec veritate, ipsissimam contemplans veritatem. *Non inopes jam*, ait Hilarius, misericordiæ veritatisq; ejus, hæ scilicet generationes erunt, quas in se ex mortuis regenerabit ad vitam, quæq; in ipse Dei

x 1. Cor. 15. 24.
Latinorum expositio.

gloriæ manserint, tum quum in regnum traditæ Deo Patri suscipientur in reges, continuma ta in regnum traditæ Deo Patri suscipientur in reges, continuma ta in nomen ejus misericordia, ac veritate, per quem redemtos le gratulentur ad vitam, sitque omnibus accessus ad Patrem: post quod misericordiæ ac veritatis nihil requiratur à Domino, quum in Dei plenitudinem impleantur.) Confirmat Hilarius verbis Christi *y*: *In illa die me non rogabis quicquam*, quia scilicet, jam *gaudium nemo abstaturus ab his sit* z.

y Joan. 16. 26
z Ibid. v. 22. Quartus sensus.

Quartus adhuc sensus posterioris membri est, primo intellecto de felicitate quam perceperit seu Christus seu alius? Quotusquisque est, qui serio imploret Dei misericordiam, vel Christi, ut condonet peccata; & qui diligenter mandata ipsius perscrutetur, ut ea servando sit verè justus in conspectu illius? Indicat Arnobius, & clariùs tradit Augustinus illum senium, dicens, ut quemadmodum exhibita nobis est à Deo misericordia, quæ pepercit, & veritas, qua promissa prælitit: sic ipsi misericordiam exerceamus circa infirmos, egentes, inimicos: veritatem, non peccando, nec adjiciendo peccatum super peccatum, denique non contenti nosse, aut prædicare, faciamus quoque misericordiam, & veritatem ei (sic enim legit cum pronomine hoc) vivendo non nobis, sed Deo, cique, qui pro omnibus mortuus est, non quærendo commoda propria ex cognitione illa, aut prædicatione, sed ut prodmus membris Christi.

Quintus.

Quinto potest exponi simili priori sensu: quum Regis nostri tanta sit dignitas, ut permaneat semper in conspectu Dei tamquam ὁμοούσιος, & ὁμοίωσις, simul Deus, & *consubstantialis*, quidni omnes accurrant ad ejus infinitam misericordiam, & veritatem, quum sit *plenus gratiæ & veritatis hic Unigenitus*, a? Etine qui sulpicetur hæc ab eo abesse aliquando posse? Expectat quis hæc, ab ipso requirat, promtus paratusque cunctis liberaliter largiri, ut ne conquerti possit de repulsa. Hæsunt assiduæ comites, & velut assistrices tolii, & sedis regiæ. *Misericordia, & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus ejus* b. *Universa viæ Domini misericordia, & veritas, requirentibus testamentum ejus, & testimonia ejus* c.

a Joan. 1.14.
b Pro. 20.28.
c Psl. 24. 10.

Sextus sensus aliorum, Davidem de se in tertia persona loqui, & significare se habitaturum, ut verbi dixerat quinto, *in tabernaculo Dei in sæculum*, nempe quoad viveret: item quod in Psalmo 55. d. *Ut placeam coram Deo in lumine viventium*.

Sextus.
d vers. ult.

Permanet in æternum.) Hieronymus, *sedebis semper in conspectu Dei*, vel apud Trevetum, & in editione Victorii, *ante faciem Dei*. Alii, *habitabit*, vel, per optativum, *sedeat, habitet*. Est Hebræum verbum futuri temporis ישב *jeseu*. Codices Græci correcti habent, διαμενεῖ. In Psalterio Romano, & apud Augustinum, atque Calsiodorum legitur, *permanebit. Stare firmiter*, vel *sedere*, vel *habitare*, significatur dicto verbo Hebræo; *Christus Jesus heri, & hodie, & ipse in sæcula* e, &c, *eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium* f. Minus aptè exponuntur ista de alio, quàm de Christo, quamvis *permanere*, aut *sedere*, aut *habitare in æternum*, posset utcunq; accipi de tota via, & quidem longa, in qua licèret juxta prius dicta videre tertiam & quartam generationem. Sic Lyranus & Trevetus explicant. Sed prior tandem, de Christo illa quæ sequuntur cum præsentibus verbis.

e Hebr. 13.8.
f Hebr. 7.24

In conspectu Dei.) Vel propter perpetuum quasi aspectum benignum Dei faventis, vel ut qui Deo consubstantialis, &, ut prius dixi ὁμοούσιος, ac ὁμοίωσις, vel quia tamdiu durans quam ille, quemadmodum quando permanentus dicitur idem Christus *cum Sole & ante Lunam* g, hoc ultimum habetur Hebraicè, *In conspectu Lunæ* ורח לפני *liphne jarechach*, vel, ut *assistens* h, Patri, *apparensque vultui ejus*, pro nobis interpeller, vel, ut placens illi. Applicat id Hugo etiam ad visionem Dei concessam cuivis Beato, ut & verba præcedentia ad beatitudinis perpetuitatem.

g Psl. 71.5.
h Hebr. 9.24.
Hugonis.

Misericordiam & veritatem ejus quis requiret?] Addit Augustinus, *ei*, & eam vim facit in pronomine, quam dixi. Psalterium Romanum, Hilarius, & Cassiodorus *eorum*. In Psalterio Gallicano habetur eadem lectio nostra, sed absque nota interrogationis. Et hujusmodi sensus elicitur, ut dicatur permanere Rex Christus, *in conspectu Dei*, hoc est, in æternum, expectans quis misericordiam & veritatem ejus exposcat. Placet Agellio, sed & supplendum sic est *expectandi* verbum, & vox מן *man* ut est pronomen, sic interrogativè usurpatur, sicut

מי *mi*, pro qua voce David ëam ex Syris mutuatus est. Hieronymus vertit, *misericordia & veritas servabunt eum*, ex Hebræis istis verbis, חסדואמת מן יצרוהו *thesed veemeth man iiint seruhu*. Simtis sit, paraphrasis Chaldæa in Bibliis Regiis, *bonitas, & veritas à Domino servabunt eum*, apud Nebiensem verò *bonitas & veritas, quæ præparavit auctor sæculi, servabunt eum*. In illis Bibliis est præpositio cum nomine מורי *mimmar, à Domino*. In editione Nebiensis מן *min*, quod ipse, supplendo pronomen relativum, exponit, *præparavit*; Aquili ex Hebræo, *misericordiam, & veritatem præparat, quæ conservant eum*, vel, *bonitatem, & stabilitatem, aut fidem præpara*, & omisso pronomine relativo quod deest in textu, *conservabunt*, seu *custodient*: aut *conservent*, seu *custodiant eum*. Cajetanus in sua translatione posuit dictionem Hebræam, *man, gratia & veri as man custodient eum*. Quum autem, ut ipse ait, significet מן *man, præparationem, cibum, manna, minus donumve*, & pronomen interrogativum *quis* arbitratur pro *dono* iumi debere; ut sit sensus: *Gratia, & veritas doni custodiunt eum*, ideſt, opera gratiæ, & veritatis *man*, nempe doni divinæ personæ, quæ data est humano generi, custodient Regem Messiam, eruntque merita, quibus custodietur in æternum, hoc est, acquiret immortalitatem. Vel, *Gratia & veritas man*, ideſt, quas dat Rex Christus mundo pro dono, custodient eum; ac tamquam custodiæ assidebunt ipsi, & hic largitate grattarum, veritateque doctrinæ semper donabit mundum. *Gratia namque & veritas per Jesum Christum facta a, est*. Joan. 1. 17.

Subjicere placuit lectoris oculis tot hujus interpretationes loci, ut nostram probandam præ aliis intelligat. Nec facilior eam tuendi ratio quam מן *man*, pro interrogativo Hebræo pronomine מי *mi, quis*, accipiendo, quam à Hieronymo omissam dictionem miror. Præterea suspicor LXX. legisse verbum in singulari numero, cum affixo alio, quam nunc legatur, ideſt, non in plurali cum affixo הו *hu*, יצרהו *ejusservabit, servabunt*, seu *requirent eum*: sed hoc pacto cum affixo נו *nu*, יצרנו *ejusservabit, servabit*, aut *requiret eum*. Verùm, quia *ejusferennu, servabit*, aut *requiret eum*. Verùm, quia hæc affixa sunt masculini generis, fœminini autem חסר *chsed*, & אמת *emeth*, propterea sic ad verbum exponi debere, *Misericordia, & veritas* (nempe magna est in Rege, aut Deo) *quis servabit*, ideſt observabit, *aut requiret eum*? videlicet vel Regem, vel Deum, qui tandem est editionis nostræ sensus (*misericordiam & veritatem ejus quis requiret*?? Ubi pronomen (*ejus*) perspicuitatis causſa retractum est ex ultimo loco, in quo tantum est, in commodiorem locum secundum constructionem Græcam Latinamque. Certè pro *manna* non dicitur מן *man*, cum patach, ut est hoc loco, sed cum camez מן *man*, idemque judicium de *dono*. In præterito vo est מנה *meneh*, in præterito quod est in versione Nebiensi ex Chaldæo dubitat esse מנה *manah*, & si contractio fieret מן *man*, per camerz; vel a מנה *minnah*, מן *min*, quorum exempla adhuc desidero, quamvis recitet Nebiensis in paraphrasi Chaldæa מן *min*, ut antea monui: Vindicatam postea legi à Grœtero quoque nostro *b*, hujus loci vulgatam versionem ab hæreticorum calumnis. Sed pro instituto meo paullo diligentius id præstare debui.

b Tom. 2. pro Bellar. lib. 2. colum 638. & 640. Christi mi fericordia & veritas.

De sententia, reque ipsa nihil nunc præter superius dicta addendum judico, illud dumtaxat paucos esse qui cum misericordia veritatem requirant, illa tola contenti. Rectè porro exaggerat Hugo; & urget, interrogando, quis requirit misericordiam, qua Christus tanta pro nobis tulit peccatoribus, dimisi peccata, confert gratiam, expectat ad pœnitentiam, peccantes revocat, pascit ingratos? quis veritatem qua punict omnes reprobos, districtè judicabit, gravia inferet supplicia, & sine fine? Atnum id sit, quotidieque nunc in Ecclesia decantando Psalmos Davidis, multò à beatis melius ac melioribus Psalmis, hymnisque, de quibus Hilarius quoque intelligit, cum æternis votorum gaudiis, & alii fere omnes Enarratores, præsertim Latini.

* *Sic.*) Referri potest ad *quoniam*, ex versu 6. quasi dicat, quoniam tu Deus exaudisti orationem meam, &c. *sic*, ideſt, propterea, Psalmum dicam, &c. vel ad hunc modum geram me videlicet liberaliter erga te, sicut tu erga me. Valet id בן *chen*, sive *tanto magis*. Præterea ad posterius membrum, ut reddam, &c. hoc est: Sic Psalmum dicam, aut, idcirco psallam, ut reddam vota promissaque de hoc ipso faciendo. Eodem pacto Ezechias *c. Domine salvum me fac, & Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*. c Isa. 38. 20

Psalmum dicam.) Hieronymus, *canam*. Alia Psalteria, & Hilarius, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus, *psallam*. Hoc significat זמרה, & אומרה *accamerah*, potiùs quàm canere, etsi canere quoque ad instrumenti musici pulsum transfertur, maximè si cantus vocis humanæ adhibeatur. Potuit item simplicius dici *psallam*, & non, *psalmum dicam*. Hoc alibi *d*, adhuc modo reddita sunt verba illa Græcum, & Hebræum, & à Hieronymo fere per verbum *cantandi*, vel canendi. d Ps. 26. 6. Ps. 56. 8. 10. Ps. c. 5. 2. 3. Ps. 67. 5. e Epist. 133.

In sæculum sæculi. Hieronymus, *jugitur*. Hebraicè dumtaxat est לעד *lahhad*, quod idem Hieronymus *e*, monet significare *in æternum*, & non esse hic לעולם *lehholam*, *in sæculum*. Psalterium Gallicanum *in æternum*. Idem potest esse atque quod jam dixisse retuli Exechiam, *Psalmos cantare cunctis diebus vitæ*, & ita loqui solemus quum pollicemur alicujus beneficij memoriam sempiternam. Vel certè, quoniam David cani Psalmos instituit in Tabernaculo, volens id posteà fieri etiam quum esset ædificatum templum. phrases scripturæ.

Ut reddam vota mea.) Votum quodammodo censetur quam fecimus in baptismo sponsio, sed non ita proprie ut alia, quæ eo animo nuncupantur, ut peculiari promisso de re certa nos obligemus DEO. Verba quæ dicit baptizandus, sive susceptor pro eo, *volo, credo, abrenuntio*, nullum per se votum innuunt. Nec ullo Ecclesiæ præcepto adjungitur baptismo votum: nec professionis Christianæ natura id importat, utpote quæ sine voto sufficientem per se habeat vim obligandi. De votis loquitur David, quibus voverat celebrationem Psalmorum, vel etiam fortassis oblationem aliquorum sacrificiorum, sed priorum potiùs, quia, ut dixi, ut perpetuò canerentur instituit, quod sequentia quoq; verba indicant, & nunc in Ecclesia quotidie recitantur, quod forsan optavit David, & futurum prævidit, ut indicat Lyranus. Votum pro ea quam fecimus in baptismo primo sponsione, non ita prie.

De die in diem.) Hieronym. *per singulos dies*: ad verbum *de die*, יום יום *jom jom*, quod Græce dicitur καθ' ἡμέραν ἡμέραν, *diem ex die*. Aliter κατὰ μίαν ἡμέραν *quotidie*, vel τὴν μίαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ *die quotidie* f. Præterea Hebraice יום ליום *jom leiom*, quod magis propriè redditur *de die in diem*, g. Vertit hoc loco Paraphrastes, *in die redemtionis Israel, & in die quo ungetur Rex Christus, ut regnet*. Tropologicè dicitur *de die in diem* vota reddere, qui, ut Augustinus, aliique dicunt, perseverat in isto, præsentis nimirum vitæ, die, donec veniat ad alium æternæ, quando qui lauda veris usque ad mortem bonis operibus DEUM, vota laudesque gaudiorum æternorum, ut Hilarius & Cassiodorus observant, reddet *in conspectu omnis populi* electorum, *in medio Jerusalem* cœlestis *b. Ibi gaudium, & lætitia invenietur, gratiarum actio & vox laudis i, in eo templo omnes dicent gloriam k*, in illa domo habitantes *in sæcula sæculorum laudabunt l Dominum*, tunc perfectè reddentur DEO vota, quia inseparabiliter, ac immobiliter, & sine periculo ampliùs peccandi adhærebimus DEO. Tropologia. f psf. 67. 20. g Jer. 05. 2. h psf. 115. 19. i Isa. 51. 3. k psf. 41. 5. l psf. 83. 5. Ecclesiæ in laudes DEI assuetudo.

Assuetcit nunc laudi Dei Ecclesia præter Psalmorum quotidianam frequentationem, toties etiam inculcando, *Laus DEO, laus tibi Christe, gloria tibi Domine, DEO gratias, gratias agamus Domino DEO nostro, halelujah, Benedicamus Domino*, & similia. Ultimum hoc autem quædam Glossa, quam citat Aygnanus, observat in Ecclesiasticis officiis dici in fine, & quidem à pueris Symphoniacis, ad indicandam laudem divinam, quam celebrabimus post hanc vitam puritatis Angelicæ consortes facti. Glossæ observatio.

PSAL-

Verſ. 9.) Sic Psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi: ut reddam vota mea de die in diem.

Sensus loci. Beatorum, psalmi hymnique.

PRopter hactenus enumerata beneficia concessa, vel si concedere Deus voluerit, spondet se Psalmos dicturum in perpetuum, ut reddere quotidie valeat, quas vovit actiones gratiarum, quod æpius passim factum se in Psalmorum variorum locis dixit. In perpe-

PSALMUS

SEXAGESIMUS PRIMUS.

In finem.

1 Pro Idithun, Psalmus David.

2 NOnne DEO subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non movebor ampliùs.

4 Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tamquam parieti inclinato & macerie depulsæ?

5 Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant & corde suo maledicebant.

6 Verumtamen DEO subjecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.

7 Quia ipse Deus meus, & salvator meus: adjutor meus non emigrabo.

8 In Deo salutare meum, & gloria mea: DEUS auxilii mei, & spes mea in DEO est.

9 Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum.

10 Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris: ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

11 Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

12 Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, 13. Et tibi Domine misericordia: quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Titulus & Argumentum.

In finem.

Verſ. 1.) Pro Idithun, Psalmus David.

Vox *Idithun* in hoc tantum psal. & in 38. ubi perenda. quæ de hac voce. a 1 Paral. 25. 2. & 3.

HIc tantum, & XXXVIII. Psalmus, ut etiam notavit in Homilia Basilius, habet *Idithun*, in titulo: Alia pluribus aliis communia sunt. Sed quæ in 38. dicta sunt de *Idithun* hùc transferri possunt: sive de uno ex præfectis Cantorum cum Heman & Asaph *a*, [hoc enim melius quàm vel instrumentum musicum, vel initium cantilenæ fuisse] sive de mystica notione, quam vocabuli etymologia suppeditat, & hic ab enarratoribus repetitur: tametsi non satis exacta ea videatur, & Hebraæ linguæ consentanea, qua significare dicitur, *transilions eos b*, & Christo accommodatur, qui legis finis est, ac psallentium omnium victor, maximoque saltus è cœlo in terram, & hinc illuc dedit, & similes nos invitat, erudit, juvat, salva humilitate, atque subjectione sub DEO, quæ primi, psalmi verbis indicatur. Symmachus reddidit paullo aliter titulum, *triumphus: sed si Idithun ab eo Davidi, triumphalis per Idithum ode in David*.

Cæterùm Psalmus editus videtur de crebra Davidis fuga vel propter Saulem persequentem *c*, vel Absalonem *d*. Excitat in seipso ipsem, penitus Deo se subjiciendo: hostes increpando repellit à se, qui tùm apertà vi, tùm blanditiis nitebantur à proposito eum removere, eidemque ac suis machinabantur mortem: suos renovato ipse proposito cohortatur, ut item Deo fidant, potenti, clementi; non curent homines, aut opes, quibus nisi vanitas, mendacium, dolus insit. Fugam ab Absalone intelligi suadent nonnihil verba versus 4. *Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos, tamquam Aparieti inclinato, & macerie depulsa?* Nam similia sunt his illa verba quæ protulit David urgente ipsum filio *e*; *Surgite, fugiamus, neque enim erit nobis effugium à facie Absalom: festinate egredi ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladii*. Basilius, sive Theodoretus, Euthymius, quique hunc aliorum collectorem Patrum compendiarium, breviore transcribere compendio solet: Nicephorus, argumentum Psalmi volunt esse Machabæos, quorum David fortitudinem patientiamque in adeo multis bellis vaticinetur. Placet prior opinio magis multo communior; & de persecutione Absalonis Arias quoque sentit, atque Agellius 2 ceteri de Saulis. c 2 Reg. 15. 14.

Quam verò quumque sequaris, documentum hinc patientiæ habes ipeique in Deum, &, ut Hilarius monet, à DEI timore ad humanarum sive spiritualium nequitiarum constantem tolerantiam eruditis, & ad contemptum opum. Basilius item in homilia dicit de patientia plurimùm pertractari hic ut & in 38. Psalmo, cujus idem titulus, unde facile sit assequi virtutem humilitatis. Marcellinum suum Athanasius in generali epistola de interpretatione Psalmorum jubet istum ulurpare adversus atrociter insilientes conantesque affligere animam ipsius, ut subiiciat se tunc DEO, & bono animo sit: ac quanto illi magis insanierint, tanto se magis submittat Domino. Ecclesiæ Valentia perfecutiones ad literam hic describi putat. Ambrosius passionem Christi. Satis sit si mystico sensu, quod nec diffitetur ipse; simul de Gratiani morte Imperatoris enarrant Psalmum. Documenta ad patientiam & spem in Deum, & ad contemptum opum. Marcellino hujus psalmi assignatio ad quid imperata. Ejusdem applicatio nes.

Verſ. 2.) Non DEO subjecta erit anima mea: ab ipso enim salutare meum.

ÆStuans David animo inter sævissimas persecutiones, ac in varios tilm iræ leseque ulciscendi, tum desperationis cujusdam distractus affectus: assimans verò hinc miseriam suam, inde opem DEI atque misericordiam; tandem ipsemet secum hic loquitur: Ergo non toties anima subjectam te DEO esse debere, quid accidat, decrevisti? Unde vacillatio ista, commotio, tempestas? omnino subdi te oportet Deo, certoque tibi persuadere ab hoc uno potissimum salutem tibi esse, non ab armis tantùm, non à te ipsa, non à quibuscumque aliis externis fallacibus vanisque admiculis. Sententia numquam de ore & memoria deponenda. * *Jos. 1. 8. Ps. 1. 2. Rev. 3. 18 g 1 Macab. 3. 60. h Luc. 3. 22 i 1 c. 9. 20. k de hom. mortis. c. 8* Securus est quem sub se DEUS tenet. l 3. *contra Ist. Arrian. c. 8.* m *in homil.* Hujus sententiæ ulus passio varia. Prævotum affectum anima non est serva faciendæ. n *Matth.* 9. 30 o *Isa.* & 3. *de fide c.* 6. Christi animæ ut patrocubdita; dicatur. p 3. *Luc.*

Digna frequentari nec deponi unquam de memoria & ore sententia, cum admiratione, indignatione, reprehensione, adhortatione, lætitia, ut nullum factas mirandi finem, qui fieri possit ut non subdaris DEO? Succenseas ipse hac de causſa tibi, reprehendas, urgeas: læteris ac triumphes tanta dignitate. Idem valet illud *; *Sicut Dominoplacuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. D minus 1, est, faciat quod bonum est in conspectu suo. Sicut fuerit voluntas in cœlo, fiat g: non mea voluntas, sed tua fiat h: fiat voluntas tua i. Dicat* unusquisque, inquit Ambrosius *k nonne DEO subjecta est anima mea?* non sæculo subdita, non mundo subdita, non potest hoc pecuniosus, non potest avarus dicere, sed dicit justus & continens, sic ille. *Securus est* quem sub se DEUS tenet, quia pro se habet illum contra quem non exigitur, & à quo non recedit per superbiam & inobedientiam. Ututpat pro Ecclesia contra Donatistas Augustinus *l*, istam sententiam: possumusque nos contra omnes hæreticos & persecutores. Quivis etiam cum Basilio *m*, dicat, ne superbiæ carnis se substernens ad varios iræ ac mœroris impetus irritetur: *Cur præterea affectum animam facio servam? n* Illud item ad omnem Diaboli tentationem respondendum, quod CHRISTUS *illis, Dominum tuum adorabit, & illi soli servies*. Idem Ambrosius *o*, divinam hanc plurimorum nominans interpretationem, de CRISTI anima subdita interpretatur: quia virtus DEI non potestati subdita est, sed unitati, & consortio ejus utitur potestatis? rectèque ostendit ex tali illa subjectione non sequi minorem fuisse Patre, quatenus videlicet DEUS erat; quemadmodum nec dici minor parentibus debet, quibus tamen *esse subditus* voluit *p*. Postremò notat in futuro *erit*: quòd usque ad mundi consummationem superveruns quos Patri subjiciat, ita ut tunc videatur perfectè subjiciendus ipse, quum alii fuerint subjecti, quemadmodum indicat Apostolus *a*. Velit nolit Creatura omnis Creatori subjecta est; sed à Crea-